

Märkuste ja ettepanekute tabel

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	JM seisukohad/vastused
Riigikohus		
1.	Eelnõu § 1 p 1: Vastutus tahtlikult tekitatud süüvõimetuse korral Luuakse uus KarS § 36¹, mille järgi pole süü välistatud, kui isik on end tahtlikult viinud süüdimatusseisundisse. Kohus võib sellisel juhul kohaldada §-i 60 või vabastada karistusest, kui toimepandud teol on lõpuleviidud süüteo tunnused, kuid isik on teinud kõik endast oleneva, et süüteo toimepanemist ära hoida. Muudatus ei ole seletuskirjas esitatud põhjendusi arvestades läbimõeldud ja põhjalikult analüüsitud. Esmalt on sätte teine lause segane, s.o ei saa aru, mida on silmas peetud ja kuidas hinnata seda, kas süüdimatu on teinud kõik endast oleneva, et süüteo toimepanemist ära hoida, kui ta samal ajal on enda süüdimatuse tahtlikult põhjustanud. Seletuskirjas toodud näide endale politsei või kiirabi kutsumisest pole piisav. Teiseks kasutatakse normis sõnastust tahtlikult, seletuskirjas räägitakse aga läbivalt teadlikult ja tahtlikult süüdimatuse põhjustamisest. Mida on viimasel juhul silmas peetud, pole selge ning miks ja kuidas eristub see KarS §-st 36, mille puhul piisab ettevaatamusest. Seletuskirjas on toodud näitena vajalike ravimite teadlik ja tahtlik võtmata jätmise või alkoholi tarvitamine (koosmõjus ravimitega). Esimesel juhul (ravimite võtmata jätmise) poleks ilmselt tulevikus suure osa praeguste sundravialuste süü välistatud, kuna väga paljud neist on sundravile sattunud just juba aastaid tagasi diagnoositud häire raviks vajalike ravimite võtmata jätmise ja seeläbi haiguse ägenemise tõttu. Tekib küsimus, mis on selle muudatuse karistuspoliitiline eesmärk, kui tulemuseks on, et raske psüühikahäirega ohtlikke inimesi ei saadeta enam ravile, vaid neile võib paljudel juhtudel osaks saada vaid lühiajaline tingimuslik vangistus, mis ei aita kaasa nende tervise seisundi stabiliseerumisele ega taga ühiskonna turvatunnet. Erinevalt seletuskirjast KarS § 36¹ ei räägi ajutisest psüühikahäirest. Seetõttu ei saa sedavõrd laia mõjuga muudatust koosmõjus seletuskirjas toodud näidetega lugeda põhjendatuks.	Arvestatud osaliselt. Sättest eemaldatud süüteo toimepanemise ärahoidmist puudutav osa ja seletuskirja muudetud. Selgitame siinjuures aga, et muudatuse rõhuasetus on esmalt asjaolul, et tegu, millega end süüdimatusseisundisse viidi, oli tahtlik ning teiseks sellel, et toime pandi kuritegu. Nagu seletuskirjas on selgitatud, puuduvad seaduses hetkel hoovad, mis võimaldaks taolistel juhtudel õiguslikult reageerida ning vaja on leida lahendus, eriti kui taoline teguviis võib korduda.
2.	Eelnõu § 1 p 3: Loomapidamise keeld Muudetakse KarS § 52² ja laiendatakse loomapidamisekeelu kohaldamisala: saab kohaldada loomapidamisnõuete rikkumise korral, kui	Arvestatud, eelnõu ja seletuskirja muudetud.

	sellega põhjustati surm, tervisekahjustus või kahjustati vara või põhjustati oht teise inimese elule, tervisele või varale, samuti looma suhtes lubamatu teo toimepanemise eest kuriteo korral kuni viieks aastaks ja väärteo korral kuni kolmeks aastaks. Loomapidamise keeldu võib edaspidi lisakaristusena kohaldada ka kohtuväline menetleja. Selle tõttu muudetakse ka VTMS § 73 lg 1 p 1, andes kohtuvälisele menetlejale pädevuse teha otsus loomapidamise keelu kohaldamise kohta (vt allpool eelnõu § 3). Nende muudatustega kaasnevalt vajaks ülevaatamist ka VTMS § 83, mille kohaselt arutab väärteoasja kohus muu hulgas juhul, kui on vaja otsustada loomapidamise keelu kohaldamine. Kui loomapidamise keelu määramise pädevus antakse osaliselt üle kohtuvälisele menetlejale, tuleks hinnata, kas nimetatud säte vajab muutmist või täpsustamist. Samuti tuleks minimaalselt seletuskirjas selgitada, kas loomapidamise keeldu saab kohaldada vaid üldmenetluses või võib see mingitel juhtudel olla mõistlik/vajalik meede ka lühi- või kiirmenetlus. Jaatava vastuse korral vajavad muutmist ka vastavaid menetlusliike reguleerivad VTMS-i sätted, mis kehtival kujul lisakaristust kohaldada ei võimalda. Ka vajab avamist loomapidamise keelu ja muude tegevuspiirangute, eelkõige teatud tegevusalal tegutsemise keelu omavaheline suhe. Loomapidamise keeld võib praktikas mõjutada mitte üksnes isiku hobitegevusi, vaid nt ka tema põllumajanduslikku majandustegevust. Seega pole välistatud olukorrad, kus loomapidamise keeld ja tegutsemiskeeld võivad sisuliselt kattuda või kaasa tuua osaliselt samalaadseid õiguslikke tagajärgi. Eelnõu seletuskirjast ei nähtu, kuidas nimetatud meetmed teineteisega suhestuvad, millistel juhtudel tuleks eelistada ühe või teise piirangu kohaldamist ning kas nende samaaegne kohaldamine on lubatav. Põhjendatud oleks nende küsimuste käsitlemine seletuskirjas.	
3.	Eelnõu § 1 p 5: Perevägivald kui raskendav asjaolu Muudetakse KarS § 58 p 4 selliselt, et karistust raskendav asjaolu oleks süüteo toimepanemine lisaks senisele ka endise või praeguse elukaaslase suhtes. Uue redaktsiooni järgi oleks karistust raskendav asjaolu süüteo toimepanemine endise elukaaslase ja endise pereliikme vastu (kas need pole kattuvad?), samuti praeguse elukaaslase ja süüdlasega koos elava isiku suhtes süüteo toimepanemine (kas need pole samuti kattuvad mõisted?). Kavandatavate muudatuste (vt ka eelnõu § 1 p 10) arusaadavuse ja terviklikkuse huvides vajab selgitust erinevate mõistete – perekond, kooselu, elukaaslane – sisu. Seletuskiri ei ole üheselt mõistetav, kui mh räägitakse kooselust, kus elatakse ühises majapidamises. Välistatud pole tõlgendus, et mitmekesi ühes korteris elavate	Arvestatud, sõnastust muudetud selliselt, et punkti kohaldamine tuleb kõne alla perekondliku sõltuvuse korral.

	tudengite vaheline vägivald on lähisuhtevägivald. Seletuskirjas antud suunis mõistlikule tõlgendusele ei asenda seaduse sõnastust ja terminoloogilist ebaselgust	
4.	Eelnõu § 1 p 7: ähvardamise koosseisu laienemine Karistatavaks muutub ähvardamine vägistamisega või vägivaldse ja tahtevastase sugulise iseloomuga teo toimepanemisega, ähvardamine kannatanu kohta seksuaalse sisuga andmete ebaseadusliku avaldamisega ja ähvardamine vabadusvastase süüteo toimepanemisega. Vara hävitamisega ähvardamine seotakse lahti vara rahalisest väärtusest, edaspidi on karistatav olulise vara rikkumise või hävitamisega ähvardamine. Ähvardamise koosseisu oluline laiendamine on seadusandja õiguspoliitiline valik. Tehtavate muudatuste vajalikkus ja sisu tuleb aga hoolikalt läbi kaaluda. Esiteks ei saa väita, et vägistamisega ähvardamine ei täida kehtiva seaduse järgi üldse KarS § 120 koosseisu. KarS § 141 sisaldab ühe võimaliku koosseisutunnusena vägivalla kasutamist, mis tähendab, et vägistamisega ähvardamine võib sisaldada ka ähvardust kasutada isiku suhtes vajadusel (tervist kahjustavat) vägivalla. Üldjuhul hõlmab üldine ähvardus kannatanu (teine inimene) vägistada kõiki KarS §-s 14 nimetatud koosseisualternatiive, sh ka vägivalla kasutamist. Seega on vägistamisega ähvardamine juba praegu karistatav. Teiseks on raske ette kujutada vägistamistegu, mis ei kahjustaks tagajärjena minimaalselt kannatanu vaimset tervist, mis on juba praegu KarS § 121 toimealas. Vägistamisteho toimepanemisel on vaimne tervisekahjustus pea vältimatu (kaas/kõrval)tagajärg, kui mõned ehk täiesti erakordsed üksikjuhtumid välja arvata (väär on tervise kahjustamisena pidada silmas ainuüksi KarS § 141 lg-s 2 nimetatud koosseisutunnuseid). Teisisõnu – vägistamisähvardusega kaasneb üldjuhul ka ähvardus põhjustada inimesele KarS § 121 koosseisule vastav vaimse tervise kahju.	Eelnõu sõnastust muudetud selliselt, et karistatav on igasuguse seksuaalse enesemääratlemise vastase kuriteo toimepanemisega ähvardamine. Ühtlasi on norm edaspidi selgem, sest ei nõua igakordset tõlgendamist selle kohta, kas mingi seksuaalkuritegu juba hõlmab olemuslikult vägivalla või mitte.
5.	Eelnõuga loodava KarS § 120 lg 1 p 3 alt 2 kriminaliseerib ka muu vägivaldse ja nõusolekuta sugulise iseloomuga teo toimepanemise. Sidesõna ja kasutamine tähendab, et silmas peetakse nende tunnuste samaaegset esinemist. Pole selge, miks on eraldi toodud esile nõue, et see tegu peab olema vägivaldne. Tekib küsimus, kas nt KarS § 143 toimepanemisega ähvardamine loodava koosseisu alla seega ei kuulu, kuna koosseis ei hõlma vägivalla (nt ähvardus vähendada palka/vallandada, kui sekretär A ei ole juht B-ga vahekorras). Teisisõnu pole selge, miks ei ole karistatav lihtsalt teise inimese suhtes seksuaalse enesemääramise vastase kuriteo toimepanemisega ähvardamine, kui eesmärk on sedalaadi kuriteoga ähvardamised selgesõnaliselt ja arusaadavalt	Arvestatud, eelnõu muudetud.

	kriminaliseerida (jättes kõrvale küsimuse, kas need tegelikkuses juba pole kriminaliseeritud).	
6.	KarS § 120 lg 1 p-ga 4 kriminaliseeritakse seksuaalse sisuga andmete ebaseaduslik avaldamine. Eelnõu tekst ja seletuskiri ei ole selle muudatuse osas omavahel vastavuses. Seletuskiri räägib läbivalt teabetalletusest, mille avaldamisega ähvardatakse, eelnõu tekst aga seksuaalse sisuga andmetest. Pole selge, milliste andmete ja/või talletuste avaldamisega ähvardamist soovitakse kriminaliseerida. Tuleks esitada süsteemne ja ühtne käsitus kasutatavate mõistete sisu kohta, s.o tuleks selgitada, mis on teabetalletus, mis on seksuaalse sisuga andmed ja/või isikuandmed (vt eelnõu § 1 p 7 ja § 1 p 13) ning selgelt määratleda, millised teod milliste andmete ja/või talletustega on kriminaliseeritavad (mh kasutatakse seletuskirjas ka mõistet „seksuaalse sisuga materjal“). Viide loodavale kuriteokoosseisule § 157⁴, mis kriminaliseerib seksuaalsust puudutavate andmetena konkreetselt pildi, video või teabetalletuse avaldamise, ei tee asja selgemaks, kuna nimetatud loodavas koosseisus on koosseisutunnusena sõnaselgelt nimetatud just pilt, video ja teabetalletus, KarS §-s 120 aga mitte – selles räägitakse andmetest. Kokkuvõtvalt pole ühemõtteliselt selge, milliste andmete avaldamisega ähvardamine karistatavaks muutub. Teiseks ei järgi eelnõu üldist sanktsioonisüsteemi loogikat selles, et seksuaalse sisuga andmete avaldamisega ähvardamine saab olema karistatav kuni üheaastase vangistusega ning täpselt sama karistus saab olema ette nähtud ka loodava KarS § 157⁴ alusel selliste andmete tegeliku avaldamise eest. Teisisõnu pole vahet, kas pelgalt ähvardad teo toimepanemisega või viid selle reaalselt ka täide. Kui tõmmata paralleeli isikuvastaste kuritegudega, siis oleks tegu olukorraga, kus ähvardus kedagi tappa ning selle reaalne täideviimine oleks karistatav samaväärselt. Kolmandaks põhjendab seletuskiri kriminaliseerimise vajadust mh sellega, et seksuaalse sisuga teave levib kontrollimatult digikeskkonnas, elades edasi n-ö oma elu. Koosseisus kasutatud sõna avaldamine sellist piirangut kriminaliseerimisele aga ei sea. Siinkohal tasub vaadata ka seletuskirja loodava KarS § 157⁴ osas, mis kriminaliseerib nn kättemaksuporno avaldamise – seal rõhutatakse eraldi, et avaldamisega on tegu juba siis, kui see jõuab ühe inimeseni. Nii on see ka § 120 kontekstis. Samas pole selge, millisele süüteokoosseisule vastaks sellise teo tegelik toimepanemine, s.o mistahes andmete avaldamine (loodav § 157⁴ hõlmab vaid pildi, video või teabetalletuse avaldamist). Teisisõnu võib tekkida olukord, kus karistatav on üksnes mingi teo toimepanemisega ähvardamine, teo toimepanemine aga mitte.	Arvestatud. Eelnõu muudetud selliselt, et KarS § 120 lg 1 p 4 ning §-de 157⁴ ja 157⁵ pealkirjad kasutavad mõistet “seksuaalse sisuga materjal”. Viimatinimetatud sätted aitakski avada KarS § 120 lg 1 p 4 sisu, st karistatav on kannatanut kujutava seksuaalse sisuga materjali avaldamisega ähvardamine (ja eraldi loodava koosseisu alusel ka päriselt avaldamine). Samuti tõstetud § 157⁴ sanktsiooni ülemmäära (kuni kaheaastane vangistus).

7.	KarS § 120 lg 1 p-ga 6 kriminaliseeritakse olulise vara rikkumise või hävitamisega ähvardamine. Vara väärtusest kui kriminaalkorras karistatava teo piiritlemiskriteeriumist loobumine võib samuti kaasa tuua selle, et mingi teo toimepanemisega ähvardamine võib olla kuritegu, selle reaalne toimepanemine aga mitte. Võtkem üks seletuskirjas endas toodud näide – kannatanu jaoks olulised digitaalsed andmed, mille reaalne väärtus on nullilähedane. Kui ähvardatakse need hävitada, on võimalik karistada vangistusega. Kui aga need realselt hävitatakse, on tegu KarS § 218 järgi kvalifitseeritava väärtetoga (kui sedagi, sest väärtusetu asi ei pruugi olla isegi mitte väheväärtuslik), sest KarS § 203 koosseisu, mis nõuab olulise kahju põhjustamist, ei muudeta. Samamoodi võib mõniseda eurot maksva sõiduki põlemapanekuga ähvardamine muutuda kuriteoks (sõltuvalt sellest, kui oluline see kannatanule on), selle tegelik hävitamine aga mitte. Vara olulisust saab olema kohtupraktikas äärmiselt keeruline sisustada. Seletuskirjas on selgitatud, et vara väärtus pole määrav, vaid üksnes selle olulisus kannatanule. Kuidas kohus seda olulisuse määra edaspidi hindama peab hakkama, seletuskiri ei kajasta. Kokkuvõtvalt võib pelgalt kannatanu jaoks mingi eseme väärtuse kaudu selle hindamine, kas tegu on kuriteoga või mitte, viia õiguskindlusetuseni. Tasub ka mõelda, kas ja kuidas mõjutab eelnõu väljatöötajate hinnangul uus, kannatanu subjektiivsest aspektist lähtuv vara olulisuse kriteerium nt KarS § 214 (väljapressimise) kohaldamist.	Teadmiseks võetud. Tõstatatud probleem on arusaadav, kuid ka kehtiv lahendus on oma toimele puudulik, pannes sisuliselt sama teo puhul (nt ähvarduse korral auto klaasid puruks peksta) kriminaalvastutuse võimalikkuse sõltuvusse sellest, kui väärtuslik on juhtumisi kellegi auto. Selline lähenemine ei ole põhjendatud, kuna eelduslikult võib taoline ähvardus üldjuhul kõigile adressaatidele mõjuda sarnaselt ning vara täpne väärtus on taolistel momentidel kannatanu jaoks sageli teadmata ja ka teisejärguline. Märkimist väärib, et kehtiv lahendus mõjutab iseäranis negatiivselt varaliselt vähemkindlustatud isikuid, kelle vara (nt auto) võib objektiivselt olla madalama väärtusega, kuid eluliselt sama vajalik, kui mõnele teisele isikule kuuluv kallim sõiduk. Eelnõu seletuskirjast nähtub, et olulisuse hindamisel ei ole ainsaks kaalukeeleks enam asja rahaline väärtus, vaid arvestada tuleb ka selle muid omadusi. Samas on oluline rõhutada, et asja väärtuse “olulisuse” hindamine ei piirdu vaid asja omaniku arvamuse küsimisega, vaid asja väärtuse näitamisega tuleb lähtuda selle omadustest laiemalt. Hinnata tasuks, kas konkreetne asi täidab kannatanu jaoks mingit olulist funktsiooni – nt auto on maal elava perekonna ainsaks liiklusvahendiks, ilma milleta on elukorraldus tõsiselt häiritud. Samuti on võimalik olulisust hinnata selle järgi, kui kerge on konkreetset asja hävimise korral asendada või kas esemel on mingi
----	---	--

		(ka mõistliku kõrvaltvaataja jaoks) oluline tajutav sentimentaalne väärtus (nt ainsad säilinud fotoeksemplarid esivanematest) vms.
8.	Viimaks tasub koosseisu muutes kaaluda, kas praeguses seadusetekstis sisalduv fraas on olnud alust karta ähvarduse täideviimist vajaks asendamist. Esmalt puudub vajadus sõnastuse on olnud järele, kuna piisata võiks ka sõnastusest on alust karta. Teiseks võib kaaluda ka sõnast karta loobumist, kuna praktikas viidatakse seetõttu ikka ja jälle kannatanule ning tema subjektiivsele (hirmu)reaktsioonile. On ette tulnud olukordi, kus on tõdetud, et kuivõrd kannatanu ei kartnud ähvardust, siis koosseis realiseeritud ei ole. Riigikohtu praktika on seda koosseisutunnust sisustanud kui ähvarduse tõsiseltvõetavust, konstrueerides sinna juurde nn mõttelise kolmanda, kellele see peab reaalne näima. Koosseis on realiseeritud, kui adressaat (ja nn kolmas, neutraalne kõrvaltvaataja) peab seda ähvardust tõsiseltvõetavaks, kuid ta ei pea seda samaaegselt ka kartma.	Mittearvestatud. Kõnealustes küsimustes on kohtupraktika välja kujunenud ning väärtustatavat peaks esmajoones korrigeerima läbi ametnike koolitamise.
9.	Eelnõu § 1 p 8: KarS § 121 pealkirja muutmine KarS § 121 uus pealkiri saab olema „kehalise ja vaimse tervise kahjustamine ning kehaline väärkohtlemine“. Raske on mõista muudatuse vajalikkust, kuna – nagu seletuskirjas endaski mööndakse – senises dogmaatikas ja kohtupraktikas on ühtmoodi järeldatud, et tervise kahjustamine hõlmab nii vaimse kui füüsilise tervise kahjustamist. Olukorras, kus etteheide (nt rahvusvahelisel tasandil) seisneb selles, et vaimse tervise kahjustamine pole sõnaselgelt karistatav, tuleks kaaluda pigem kuriteokirjelduse enda täpsustamist. Muutmine on ka sellisel juhul põhjendatud vaid juhul, kui see toob kaasa soovitud tulemuse (rohkem menetlusi, mida praegu ei alustata, menetlejate teadmatust, tõendamisraskused?). Eesmärk ei saa olla (vaid) vaimse tervise kui õigushüve rohkem nähtavale toomine ja seeläbi ühiskonna turvatunde ärandamine nagu märgitakse seletuskirjas.	Mittearvestatud. Pealkirja muutmist õigustab ainuüksi fakt, et kehtival kujul on pealkiri ebatäpne, kuna räägib üksnes kehalisest väärkohtlemisest, samas kui tervise kahjustamisega on hõlmatud nii füüsiline kui vaimne tervis.
10.	Eelnõu § 1 p 9: KarS § 121 lg 1 sanktsiooni muutmine Seni saab kehalise väärkohtlemise eest karistada kuni üheaastase vangistusega, edaspidi kuni kolmeaastase vangistusega. Tuleb korrata VTK-le antud arvamuses väljendatud, et analüüsitud ei ole kõrgema sanktsiooni vastavust koosseisuebaõigusele ega kogu sanktsionisüsteemi loogikale. VTK-st seletuskirja üle toodud näite – peksmisega tekitatud hematoomid, mis paranevad vähem kui kuuga – puhul on raske mõista vajadust reageerida karmimalt kui kuni üheaastase vangistusega. Karistusi on võimalik diferentseerida ka	Arvestatud, seletuskirja võimaluste piires täiendatud.

	olemasoleva sanktsioonivahemiku sees. Ainuüksi asjaolust, et nimetatud koosseisu järgi kvalifitseeritud kuritegude arv on tõusnud, ei saa järeldada, et kõnealuse kuriteo eest mõistetavad karistused on liiga madalad. Kui see ka nii on ja võimalikule 6 karistuspraktika muutmisele on vaja tähelepanu pöörata, on seda võimalik teha ka muul viisil. Seejuures ei sisalda seletuskiri mingit ülevaadet praktikas kohaldatavatest karistustest.	
11.	Eelnõu § 1 p 10: KarS § 121 lg 2 p 2 täpsustamine KarS § 121 lg 2 p 2 järgi on edaspidi karistatav keheline väärkohtlemine perekonnas või kooselus, praeguste või endiste abikaasade, elukaaslaste või teiste pereliikmete vahel. Edaspidi pole justkui vaja hinnata tegelikku sidet inimeste vahel, vaid kvalifitseerivaks tunnuseks on ka teo toimepanemine endise abikaasa, pereliikme või elukaaslase suhtes, kellega tegelikult enam midagi sisuliselt ühist pole. Seletuskirja kohaselt nõuab seda Istanbuli konventsioon. Nagu Riigikohus on lahendi nr 1-21-4285/79 p-des 27–29 selgitanud, ei ole ka kehtiv seadus Istanbuli konventsiooniga vastuolus. See ei välista samas seadusandja õiguspoliitilist valikut KarS § 121 kohaldamisala eelnõus kirjeldatud kujul avardada, kuigi seletuskirjas ei ole esitatud arusaadavaid põhjendusi selle kohta, miks üksnes vormiliselt seotud isikute vaheline vägivald peaks olema karistatav raskema koosseisu järgi ja miks omavahel päriselt mitteseotud pereliikmete vaheline vägivald peaks olema kvalifitseeritav perevägivallana. Seletuskirja järgi hõlmab pereliikmete mõiste kõik lähisugulased. Nii kriminaliseeritakse laiaulatuslikult mistahes konflikte suguseltsis. Jääb arusaamatuks, miks peab sugulaste vaheline (nt kaklevad vennad või kord aasta kohtuvad sugulased) olema oluliselt rangemalt karistatav võrreldes sellega, kui keegi ründab tundmatut inimest tänaval. Seejärel on aga ka selgitatud, et kui sisulist seotust või „ühist elulist konteksti“ (mida sellega täpsemalt on silmas peetud?) pole, ei ole kvalifitseeriv koosseis täidetud. See pole aga eelnõu tekstiga kooskõlas, tekitades küsimuse muudatuse (sellisel kujul) vajalikkusest ja ettenähtavaid tõlgendusprobleeme praktikas.	Arvestatud osaliselt, sõnastust muudetud selliselt, et teo toimepanija ja kannatanu peavad olema kas lähisuhtes ning tegu on toime pandud selle suhte ajal või peavad olema olnud lähisuhtes ja tegu on toime pannud pärast suhte (formaalset) lõppemist, kuid sellest suhtest tulenevalt (peksmine seoses vara jagamise või lapse hooldusõiguse küsimustega vmt). Selline lahendus peaks välistama juhud, kus vägivallaakt leiab aset inimeste vahel, keda ei ole mõistlik lähisuhte alla liigitada.
12.	Eelnõu § 1 p 12: hooldaja kohustuse rikkumise uus kuriteokoosseis Edaspidi karistatakse KarS § 124 ¹ järgi teadvalt ja korduvalt isiku, kes haiguse, puude, vanuse või muu põhjuse tõttu on abitus seisundis või vajab hooldamist ja kelle suhtes toimepanijal lasub hooldamise kohustus, vajaliku abi, ravimite või ravi andmata jätmise või ravi väärkasutamise, samuti inimväärlikust alandava kohtlemise eest kuni üheaastase vangistusega. Iseenesest võib mõista vajadust luua kuriteokoosseis haavatavate inimeste süsteemse väärkohtlemise juhtumitele reageerimiseks. Eelnõuga välja pakutud koosseis on aga lai ja ebamäärane.	Arvestatud osaliselt, eelnõu ja seletuskirja muudetud. Eelnõu kohaselt on karistatav on üksnes korduva ja teadlik inimväärlikust alandav kohtlemine, et vältida ülekriminaliseerimist. Muu põhjuse tõttu abitu inimene käesoleva sätte kontekstis võib erandjuhtudel olla nt rase naine (eeldusel, et esinevad ka teised

Esiteks ei ole selge, kes on lisaks vanurile, lapsele, haigele ja puudega inimesele muu põhjuse tõttu abitu. Teiseks on koosseisupärane tegu määratletud väga laialt, muutes kuriteona karistatavaks mistahes inimväärikuse alandamise. Seletuskiri jätab ebaselgeks, kas karistatavuse eeldusena soovitakse näha teo korduvat toimepanemist ka inimväärikust alandava kohtlemise puhul – lk 25 toodud selgitus sellele justkui viitab. Samas koosseisu sõnastus seda arusaama – kui see peaks nii olema – ei toeta. Praeguse sõnastuse korral on inimväärikust alandav kohtlemine karistatav esimesest teost. Samuti piisab praeguses sõnastuses selle alternatiivi realiseerimiseks kaudsest tahtlusest. Veel tuleb märkida, et praktikas võib kahtlemata tekkida palju vaidlusi lisaks inimväärikuse alandamise hindamisele koosseisutunnuste „vajalik abi“, „vajalik ravi“ või „ravi väärkasutamine“ sisustamine. Teatud olukordades on nende sisu küll selge, nt juhul, kui hooldaja jätab teadlikult andmata elutähtsad ravimid. Paljudes juhtumites võib aga tekkida põhjendatud vaidlus selle üle, milline abi oli konkreetses olukorras objektiivselt vajalik või milline raviotsus oli õige. Koosseisu kohaldamisala kitsendab märkimisväärselt eeldus, et karistatav on üksnes teadvalt ja korduvalt toime pandud hooldaja kohustuse rikkumine. Ühelt poolt on see mõisteta, sest aitab vältida karistusõiguse liigset laienemist üksikutele eksimustele või piiripealsetele juhtumitele ning suunab karistusõigusliku sekkumise eeskätt hoolduskohustuse süstemaatilistele rikkumistele. Tasub siiski läbi mõelda, kas korduvuse nõue ei jäta karistusõigusliku kaitse alt välja mõningaid eriti raskeid üksikjuhtumeid, mis samal ajal mõne muu isikuvastase süüteo koosseisu ei täida. Kindlasti vajab põhjalikumat selgitust, kuidas suhestub loodav koosseis teiste isikuvastase kuriteokoosseisudega. Paljud seletuskirjas toodud uue kuriteokoosseisu vajalikkust põhjendavad näited on karistatavad juba täna kehtiva seaduse järgi mh KarS § 121 või § 136 järgi. Eriti arvestades, et kehtiv § 121 sõnastus on juba praegu enda toimealalt äärmiselt lai, mida on kohtupraktikas kitsendatud nn sotsiaaladekvaatsuse kriteeriumiga, et mitte kriminaliseerida täiesti asjakohatuid olukordi. Teisisõnu on arusaamatu, kuidas kehtiva seaduse puudujäägina (s.o näidetena, mis § 121 koosseisu ei täida), nimetatakse keelele sinepi panemist (valuaisting § 121 tähenduses?), tundideks sunnitud asendisse istuma või seisma panekut (samuti selge kehaline väärkohtlemine, vaieldamatult põhjustab kehtivas seaduses nimetatud tagajärgi 12 tundi või enam ühel kohal seismine/istumine). Ebaselgeks jääb, kuidas täidab mingit lünka loodav säte	koosseisuelemendid - eelkõige hooldamiskohustus ja vastava kohustusega isik). Karistusmäära osas on tehtud teadlik valik kuni üheaastase vangistuse kasuks, kuna karistatavusmoment on toodud võrreldes kehtivate (asjakohaste) koosseisudega tunduvalt ettepoole. Näiteks pole nõutav tervise kahjustamine ega isegi valu tekitamine.
---	--

	seletuskirjas toodud näidete puhul, milles kirjeldatakse isikute lukustamist ööseks magamistubadesse, hoolealuste käte kinni sidumist ja nende tooli külge sidumist (KarS § 136). Pole ka selge, kas loodava koosseisu tähenduses oleks viimasel juhul tegu inimväärikust alandavaks kohtlemisega. Viimaks ei tundu kuni üheaastane vangistus kohane sanktsioon teadva ja korduva abitu inimese väärkohtlemise eest.	
13.	Eelnõu § 1 p 13: teisele isikule seksuaalse materjali saatmise kriminaliseerimine KarS §-le 153¹ (seksuaalne ahistamine) lisatakse uue väärteokoosseisuna lõige 1¹: teadvalt teisele isikule teda oluliselt häiriva seksuaalse sisuga visuaalse materjali edastamise eest tema tahte vastaselt. Loodav koosseis saab olema vastuolus sama paragrahvi esimese lõikega. Kui esimene lõige jääb muutmata kujul kehtima, tähendab see, et kui tungitakse vahetult teise isiku kehalisse 8 privaatsfääri (nt käperdamine, vahetus läheduses enese paljastamine), peab karistatavuse jaoks olema lisaks veel inimväärikuse alandamise eesmärk või tagajärg. Pelgalt mingi pildimaterjali edastamise korral selliseid lisatingimusi enam vaja ei ole. Teisisõnu ei tundu loogiline, et reaalselt inimese kehalisse sfääri sekkuva teo karistatavus eeldab täiendavaid lisatingimusi võrreldes pelgalt seksuaalse materjali saatmisega. Seda probleemi saaks lahendada nt selliselt, et jätta praegusel kujul seadusemuudatus tegemata, kuid eemaldada kehtivast seadusest sõna kehaline. Esimeses lõikes nimetatud sõnastus tegevus katab ka pildimaterjali saatmise. Kui pidada õigushüvena silmas isiku seksuaalset enesemääramisõigust, on ebaselge seegi, miks piirdub eelnõu vaid visuaalse materjali edastamisega – kui silmas peetakse nn küberliputamist, siis saab seda teha nt ka helifailide saatmisega, mis võib samuti olla kannatanut oluliselt häiriv. Seejuures on loodava §-ga 157⁴ peetud vajalikuks kriminaliseerida seksuaalsusele viitavate audioklippide lubamatu edastamine.	Arvestatud, eelnõu muudetud ja tegu viidud eraldi koosseisu alla.
14.	Eelnõu § 1 p 14: seksuaalse ahistamise juriidilise isiku trahvi ajakohastamine KarS § 153¹ juriidilise isiku karistumäära 2000 eurot tõstetakse 200 000 euroni. Selle muudatuse selgitus on juriidilise isiku karistumäära ajakohastamise vajadus. Kogu KarS-i sanktsionisüsteemi silmas pidades pole mõistetav, kuidas on juriidilise isiku poolt toime pandud seksuaalse ahistamise eest mõistlik karistumäär kuni 200 000 eurot (vrd kõigi teiste sama jao või ka peatüki koosseisudega).	Säte eelnõust välja jäetud ja tegu viidud eraldi koosseisu alla, mille kohaselt on karistumäär juriidilise isiku väärteo korral on kuni 400 000 eurot. Alates 1.01.2015 võib karistusseadustiku üldosa § 47 kohaselt juriidilist isikut karistada kuni 400 000 euro suuruse rahatrahviga. Enne seda oli juriidilise isiku maksimaalne rahatrahvimäär tõusnud 3200-lt

		eurolt kuni 32 000 euroni. See tõus sai võimalikuks 15.03.2007 jõustunud karistusseadustiku muudatustega, mille kohaselt asendati KarS § 47 lõikes 2 sõnad „viiskümmend tuhat“ sõnadega „viissada tuhat“. Justiits- ja Digiministeeriumi vaatest peavad sama teo eest ettenähtud füüsilise ja juriidilise isiku karistused olema üldjuhul samas proportsioonis karistusseadustiku üldosas ettenähtud sanktsiooniraamiga. See tähendab, et kui füüsilist isikut saab karistada kuni sanktsiooni maksimumiga (300 trahviühikuga), peaks sama teo eest olema võimalik karistada ka juriidilist isikut sanktsiooni maksimumiga (400 000 eurot).
15.	Eelnõu § 1 p 15: ahistava jälitamise sanktsiooni tõstmine Ahistava jälitamise (KarS § 157³) sanktsioonimäära tõstetakse üheaastaselt vangistuselt kolmeaastasele vangistusele. Ka see on seadusandja õiguspoliitiline valik, kuid vajaks siiski analüüsimist, kuidas suhestub see karistumäär ülejäänud sanktsionisüsteemiga (vrd kasvõi hooldaja kohustuse rikkumise uue kuriteokoosseisu sanktsiooniga (kuni üks aasta vangistust)).	KarS § 124¹ puhul õigustab madalat karistuse ülemmäära asjaolu, et karistatavusmoment on toodud niivõrd palju ettepoole (erinevalt nt KarS §-st 121 pole nõutav tervise kahjustamine või isegi valu tekitamine). Antud karistumäära valikul oli peamiseks võrdlusmomendiks KarS § 137, millele viitab mh ahistava jälitamise koosseisus sisalduv subsidiaarsusklausel, kuid arvestades, et koosseisude kohaldamisalad ei ole kattuvad, otsustati ka KarS § 157³ vangistuse ülemmäär tõsta kolme aasta peale.
16.	Eelnõu § 1 p 16: seksuaalse sisuga isikuandmete avaldamise kriminaliseerimine KarS-i lisandub uus § 157⁴: teise isiku nõusolekuta temast seksuaalse iseloomuga pildi, video või muu teabetalletuse edastamise või avaldamise, samuti selle pildi, video või muu teabetalletuse muutmise, töötlemise või tootmise ja seejärel edastamise või avaldamise eest karistatakse rahalise karistuse või kuni	Arvestatud. Eelnõu sõnastust muudetud selliselt, et pealkiri räägiks seksuaalse sisuga materjalidest. Karistumäära korrigeeritud ja seletuskirja täiendatud.

	üheaastase vangistusega. Loodava koosseisu pealkiri räägib seksuaalse sisuga isikuandmete avaldamisest, koosseisu kirjeldus aga teabetalletustest. Siingi on vaja mõistete läbikirjutamist ja süsteemset käsitlust. Samuti väärib kordamist, et eelnõukohast sanktsiooni silmas pidades saab teo toimepanemisega ähvardamine olema raskuselt samaväärne teo tegeliku toimepanemisega. Seletuskirjas on märgitud, et isik, kellest seksuaalse iseloomuga materjali on avaldatud, peab olema äratuntav. Kuriteokoosseisu enda tekstist see ei tulene. Seletuskirja järgi ei ole äratuntavuse kriteeriumi täitmiseks vajalik, et ka võõrad inimese ära tunneksid, vaid isik peab olema äratuntav temaga lähemalt (või lausa intiimselt) kokku puutunud inimestele. See on väga ebamäärane määratlus ning jääb arusaamatuks, mille alusel ning milliste inimeste (tuttavate) perspektiivist tuleb äratuntavust praktikas hindama hakata.	
17.	Eelnõu § 3: VTMS-i tehniline muudatus VTMS § 73 lg 1 p 1 täiendatakse selliselt, et kohtuväline menetleja saab teha otsuse ka loomapidamise keelu määramise kohta. Lisaks tuleks ilmselt samamoodi muuta ka VTMS § 74, mis sätestab nõuded kohtuvälise menetleja otsuse sisule ning mis praegu ei hõlma võimalikku otsustust loomapidamise keelu kohta. Kavandatavate muudatuse mõjule eelnõus antud hinnang on muudatuste sisu silmas pidades liiga tagasihoidlik, mööndes üksnes menetluste arvu mõõdukas kasvu ning kohtute töö mõnevõrra keerulisemaks muutumist. Pea kõigi eelnõus tehtavate muudatuste puhul mööndakse koormuse kasvu menetlejatele, järeldades samal ajal kokkuvõtvalt, et mõju õiguskaitse süsteemile ja halduskoormusele jääb olemasoleva süsteemi toimimisvõime piiridesse. Tegelikult ei tööta süsteem juba praegu oma „toimimisvõime piirides“, vaid tublisti üle selle.	Arvestatud eelnõu ja seletuskirja täiendatud.
Riigiprokuratuur		
1.	Prokuratuuri hinnangul on KarS § 36¹ lisamine küsitav. Süüvõimetuse korral ei juhi isik oma käitumist või ei saa ta selle tähendusest aru. See tähendab, et isik ei tea, kuidas ta käitub ja sellise seisundi tekitamine ei tähenda, et isik sooviks kuritegu toime panna. Küsimusi tekitab ka lause, et „kohus võib kohaldada KarS §-s 60 sätestatud või vabastada isiku karistusest, kui toimepandud teol on lõpuleviidud süüteo tunnused, kuid isik on teinud kõik endast oleneva, et süüteo toimepanemist ära hoida“. Siinkohal tekib küsimus, kuidas saab eeldada, et isik, kes oma käitumist ei kontrolli (või ei saa aru süüteo tähendusest), võiks teha kõik endast oleneva, et süüteo toimepanemist ära hoida. Isegi kui isik teeb midagi, mis kõrvalseisja pilgu läbi võiks süüteo toimepanemist ära	Arvestatud, eelnõu muudetud ja toimepanemise ära hoidmist puudutav osa sättest välja jäetud.

	hoida, siis miks peaks selline tahte poolt kontrollimata tegu karistuse suurust mõjutama, eriti kui arvestada, et samasugune tahte poolt kontrollimata lõpuleviidud süütegu toob kaasa karistamise. Isegi piiratud süüdivus (KarS § 35), mis lubab samuti karistust kergendada, ei kehtesta taolist ärahoidmise nõuet, kuigi isik on üksnes osaliselt süüdiv, mitte täiesti süüvõimetu.	
2.	KarS § 58 p 4 täpsustamine – Perevägivalla kui raskendava asjaolu täpsustamine „elukaaslasega“ Prokuratuur toetab muudatust. Riigikohus on oma hiljutises otsuses nr 1-24-3763/33 leidnud, et põhjendamatu ebavõrdne kohtlemine oleks käsitleda erinevalt neid, kes on formaalses vanemalapse suhtes, ning neid, kes on sisuliselt samaväärses faktilises peresuhtes. Seaduse mõttes peaks määravaks olema see, milline on poolte vaheline suhe sisuliselt, st kas neil on lähedased perekonnasuhted, sotsiaalne ning emotsionaalne side jne. Samast loogikast võiks prokuratuuri hinnangul lähtuda ka KarS § 58, kuna teo raskus ei olene mitte niivõrd teo toimepanija ja kannatanu vahelise suhte formaalsest poolest, vaid nende suhte tegelikust sisust.	Arvestatud. Kuigi eelnõu tekstis asendati „elukaaslase“ mõiste „paarisuhtepartneriga“, vastab ka see termin kirjeldatud suhte tunnustele.
3.	Prokuratuur juhib tähelepanu, et KarS § 120 lg 1 p 3 on eelnõu tekstis ja seletuskirja tekstis erineva sõnastusega. Samuti esineb seletuskirjas kaks korda punkt 4, mistõttu on punktide sõnastused eelnõus ja seletuskirjas erinevad. KarS § 120 lg 1 p 3 puhul võiks lähtuda KarS § 141 ja § 141¹ sõnastustest. Praegusel kujul lisandub uusi termineid juurde ja on keeruline mõista, miks terminid erinevad. Sõnastus võiks olla „vägistamise või tahtevastase sugulise iseloomuga teo toimepanemisega“. Eelnõus on termin „vägistamine“ sama, mis KarS §-s 141, kuid sisse on toodud ebamäärane „muu vägivaldne ja nõusolekuta sugulise iseloomuga tegu“. Selge on see, et kui isikut ähvardatakse mingi teoga, on see tema tahtevastane. Samas ei pea tegu olema vägivaldne, vaid võib olla ka näiteks abitusseisundit ära kasutades toime pandud.	Arvestatud, eelnõu ja seletuskirja muudetud.
4.	Küsimusi tekitab vabadusevastase süüteo toimepanemisega ähvardamine. Selleks peab tõendama, et on alus karta ähvarduse täideviimist, mida saab sisuliselt tõendada ainult läbi selle, et varem on midagi sarnast reaalselt tehtud ehk toimepanija on juba kannatanu vabadust piiranud. Prokuratuuri hinnangul jääb vabaduse piiramisega ähvardamise juures alles oht, et näiteks koduaresti pandud laste vanematest saavad kurjategijad, kui nad keelavad lastel kodust lahkumise kuni kodutööd on tehtud. Samuti väärneb tähelepanu, et kui kannatanu pöördub politseisse üksnes väitega, et teda ähvardati kinni siduda, on keeruline tõdeda, et tegemist oli tõsiseltvõetava ähvardusega, mille täideviimist kannatanu pidas reaalseks. Kui aga kannatanuga on juba sellisel määral	Arvestatud, seletuskirja muudetud. Märkime siinjuures, et PKS § 124 lg 1 sätestab isikuhoolduse mõiste, mille kohaselt on isikuhooldus hooldaja kohustus ja õigus last kasvatada, tema järele valvata ja tema viibimiskohta määrata ning lapse igakülgse heaolu eest muul viisil hoolitseda. Lugedes sätet koostoimes sama paragrahvi teise lõikega, mis sätestab väärkohtlemise ja „alandavate kasvatusabinõude“

	manipuleeritud, et ta ei julge ähvarduse tõttu kuhugi minna, on tegemist vabaduse võtmise, mitte sellega ähvardamisega. Samuti näiteks kui kannatanut ähvardaks keldrisse kinni panna selliselt, et keegi ei leia teda sealt kunagi üles, on prokuratuuri hinnangul pigem tegemist tapmisega ähvardamisega.	kasutamise keelu, tuleks asuda seisukohale, et vanematel on oma alaealise lapse eest hoolitsemise kohustuse ja koolikohustuse täitmise tagamise raames mh võimalik ka lapse liikumisvabadust seaduslikult piirata, eeldusel, et see ei toimu alandaval moel.
5.	Ähvardamise koosseisus kasutatav „olulise vara“ mõiste on ebapiisavalt määratletud. Muudatuse järgi on „oluline vara“ see, mida kannatanu emotsionaalselt oluliseks peab. Viimasel ajal heidetakse pidevalt ette, et kuriteokoosseisud on sellised, et riigiasutused ei saa ka ise aru, mis koosseisu alla mahub. Lahendus ei saa olla õigusselgust veelgi vähendada. Iga eluline konflikt ei pea olema kriminaalkorras karistatav. Lisaks eelnevale võiks kaaluda KarS § 120 karistuse ülemise piiri tõstmist.	Teadmiseks võetud. Tõstatatud probleem on arusaadav, kuid ka kehtiv lahendus on oma toimelt puudulik, pannes sarnase teo puhul (nt ähvarduse korral auto klaasid puruks peksta) kriminaalvastutuse võimalikkuse sõltuvusse sellest, kui väärtuslik on kellegi auto. Selline lähenemine ei ole põhjendatud, kuna eelduslikult võib taoline ähvardus üldjuhul kõigile adressaatidele mõjuda sarnaselt ning vara täpne väärtus on taolistel momentidel kannatanu jaoks sageli teadmata ja ka teisejärguline. Märkimist väärib, et kehtiv lahendus mõjutab iseäranis negatiivselt varaliselt vähemkindlustatud isikuid, kelle vara (nt auto) võib objektiivselt olla madalama väärtusega, kuid eluliselt sama vajalik, kui mõnele teisele isikule kuuluv kallim sõiduk.
6.	KarS § 121 muutmise ja täpsustamine – pealkirja muutmise, sanktsiooni muutmise, perevägivald kvalifitseeritud koosseisuna, sõltuvussuhe eraldi kvalifitseeriva tunnuseks. Prokuratuur on pealkirja muutmise osas jätkuvalt seisukohal, et kehaline väärkohtlemine hõlmab tegelikult oluliselt rohkem kui tervise kahjustamine, kattes nii füüsilise kui vaimse tervise. Kui seadusandja peab vaimse tervise eraldi toonitamist vajalikuks, võiks pealkirjana kaaluda „vaimne ja füüsiline väärkohtlemine“ või kasutada kunagist pealkirja „tervise kahjustamine ja kehaline väärkohtlemine“. Eelnõus välja pakutud pealkiri on liialt lohisev. Täiendavalt märgib prokuratuur, et kuigi vaimne tervis on ka praegu kaitstavaks hüveks, ei ole prokuratuur	Arvestatud, pealkirja sõnastust muudetud (Füüsilise ja vaimse tervise kahjustamine). Vaimse tervise kahjustamise osas märgime, et kuna koosseisu sisuosa ei muudeta, tuleks ka edaspidiselt lähtuda hindamisel praegu kasutusel olevatest kriteeriumitest.

	teadlik ühestki KarS § 121 kaasusest, mis sisaldaks üksnes vastavat etteheidet. Esinevad ilmselged tagajärje ja põhjusliku seose tõendamise probleemid, samuti konflikt vähesse intensiivsusega füüsilise mõjutamisega (vt ka Riigikohtu otsust nr 1-16-10326/51, p 27). Vaimse tervise puhul tõusetuvad järgmised küsimused: millisel tasemel stress ja ärritus on selline, et ületab vähemalt sama piiri, mis on seatud füüsilisele mõjutamisele ning kas selle hindamiseks eksisteerib objektiivne mõõdupuu; kas tervise kahjustamine vaimse tervise tähenduses tähendab, et kannatanule peaks olema pandud mõni RHK F00-F99 toodud psüühika- ja käitumishäire diagnoos ning kas igas sellises kaasuses tuleks ekspertiis määrata. Eelnevast lähtuvalt leiab prokuratuur, et vaimse tervise kahjustamise käsitlemine KarS § 121 järgi on ebapiisvalt määratletud ja pole arusaadav, mis sätte alla täpselt läheb.	
5.	Seletuskirjast nähtub, et KarS § 121 lg 2 p 2 üldine eesmärk on kaitsta neid ohvreid, kes on vägivalla toimepanijaga seotud või olnud seotud sellisel viisil, mis suurendab suhte isiklikkuse kaudu vägivalla mõju ja ohtu ning ohvri haavatavust. Sellise kaitse alla peavad eelnõu kohaselt minema selgelt ka need ohvrid, kes on toimepanija endised partnerid. Samas kinnitab seletuskiri, et kvalifitseeritud koosseis võib endiste partnerite vahel olla siiski välistatud, kui pooled olid seotud palju aega tagasi, neil puudus sisuline ühiselu või muu seotus jne. Teisisõnu jääb ka plaanitava seadusemuudatuse jõustumisel jätkuvalt kohtute sisustada see, milline on poolte vaheline seotus kuriteo toimepanemise ajal tegelikult. Sellest küsimusest on kohtupraktikas juba Riigikohtu 2020. aastal kohtuasjas nr 1-19-3377/32 tehtud otsusest alates ka lähtutud. Suunis, et kohtud peavad seda küsimust hindama, liigutatakse aga eelnõuga seaduse tekstist seletuskirja teksti. Prokuratuur jääb skeptiliseks, kas selline muudatus on mõistlik, kuna kohtud peavad õiguse mõistmisel eeskätt lähtuma siiski seaduse tekstist ja varasemast kohtupraktikast. Prokuratuur leiab, et KarS § 121 lg 2 p 2¹, s.o sõltuvussuhe eraldi punktina sätestamine, ei loo sisulist lisaväärtust, sest sõltuvussuhe on ka praegu normis hõlmatud. Selle eraldi mainimine muudaks seaduse asjatult keerulisemaks.	Arvestatud. Sätte sõnastust muudetud selliselt, et teo toimepanija ja kannatanu peavad olema kas lähisuhtes ning tegu on toime pandud selle suhte ajal või on olnud lähisuhtes ja tegu on toime pandud pärast suhte (formaalset) lõppemist, kuid sellest suhtest tulenevalt (pekumine seoses vara jagamise või lapse hooldusõiguse küsimustega vmt). Selline lahendus peaks välistama juhud, kus vägivallaakt leiab aset inimeste vahel, keda ei ole mõistlik lähisuhte alla liigitada ning annab ka kohtutele üksikjuhtumite hindamiseks vajaliku paindlikkuse.
6.	KarS § 124¹ lisamine – Hooldaja kohustuse rikkumine Prokuratuur palub jätkuvalt pöörata tähelepanu sellele, et karistusseadustikus eksisteerib § 171 ja nimetatud koosseis on nii pealkirja kui sisu poolest KarS §-le 124¹ äärmiselt sarnane. Vaadates seletuskirjas toodud näiteid, on keeruline mõista, kumba paragrahvi peaks tegelikult kohaldama. Enamik juhtumeid liigituvad prokuratuuri hinnangul mõlema paragrahvi alla ja jääb arusaamatuks, mille järgi tuleb koosseisude vahel valik teha. Pigem tuleks KarS § 171 täiendada või selgemalt välja tuua piirid KarS	Arvestatud, sätet täiendatud subsidiaarsusklausliga, mis viitab KarS §-le 171. Samuti täiendatud seletuskirja selgitustega, mis aitavad sätete erisuse paremini esile tuua.

	§ 124¹ ja § 171 vahel. Näiteks tekib küsimus, et kas ema vastutab lapse hooletusse jätmise korral § 171 alusel, kuid kasuisa § 124¹ alusel. Samuti täidab nii mõnigi seletuskirjas esitatud näide mõne teise kuriteo koosseisu. KarS § 124¹ on sisemiselt vastuoluline. Sätte kohaselt võivad olla karistatavad nii ravimi andmata jätmise kui ka selle tahtevastane manustamine. Nii võib aga tekkida näiteks küsimus, et kui tõrges teismeline/vanur keeldub ravimi võtmisest, kas siis hooldaja igal juhul vastutab. Ebaselgeks jääb, kes on „hooldamise kohustusega isik“ ning mida tähendavad terminid „hooldaja“, „hooldusõigusega isik“ ja „eestkostja“. Näiteks kui isik elab oma eakast emast eemal, kelle eest tal on perekonnaseadusest tulenev kohustus hoolitseda ja ta palub naabril või sugulasel ema järele vaadata, siis kes vastutab ja mille alusel. Teisisõnu, kas hoolduse kohustusega isik on kohaliku omavalitsuse poolt määratud isik, perekonnaseadusest tuleneva kohustusega isik või naaber/sugulane, kellel paluti eaka ema eest hoolitseda ja kelle näol on tegemist faktilise hooldajaga. Tasuks ka kaaluda, kas iga tegu, mis on KarS §-s 124¹ välja toodud, peab olema kriminaalkorras karistatav. Kui eesmärk on ka leebemaid rikkumisi karistada, võiksid need olla karistatavad väärteo korras.	
7.	Prokuratuur toetab sellesisulise käitumise karistatavaks muutmist. Küll aga tuleb tähelepanu juhtida KarS § 153¹ sanktsiooniraamistikule. Kui eelnõu praegusel kujul vastu võetaks, oleks teise inimese kehaline seksuaalne ahistamine karistatav väärteona, maksimaalselt 30-päevase vabadusekaotusega, tema kehaline väärkohtlemine oleks aga karistatav kriminaalkorras, minimaalselt 1 kuu pikkuse vabadusekaotusega. Prokuratuur kahtleb, kas selline lähenemine on koherentne. See tähendaks, et näiteks kellegi löömine või tõukamine ühel korral selliselt, et isikule tervisekahjustust ei teki (vt nt Harju Maakohtu otsuseid nr 1-22-2278/5 ja 1-20-5762/4), oleks karistatav raskemalt kui kellegi kinni hoidmine, pikali surumine ja vastu tahtmist suudlemine, käperdamine ning intiimpiirkondadest haaramine (vt nt Harju Maakohtu otsuseid nr 4-25-1453/25 ja 4-18-4378/15). Teisisõnu, ka raskeim seksuaalne ahistamine oleks igal juhul kergemalt karistatav kui kergeim kehaline väärkohtlemine. Tuleb aktsepteerida seadusandja soovi karistada kehalist väärkohtlemist raskemalt kui kehalist ahistamist, kuid seadus, mis võimaldab näiteks pikka aega kestvate käperdamist karistada maksimaalselt 30-päevase arestiga ja samas pikka aega kestvate peksmist karistada maksimaalselt 3-aastase vangistusega, ei ole sisult järjepidev. Mõlemal juhul on tegemist kannatanu kehalise puutumatuse tõsise rikkumisega, seksuaalse ahistamise	Arvestatud osaliselt. Mõistekasutust ühtlustatud (teos).

	puhul rünnatakse lisaks sellele aga ka spetsiifiliselt isiku seksuaalse enesemääramise õigust. Kaaluda võiks, kas sõnastus „seksuaalse sisuga visuaalne materjal“ on kõige õnnestunum. Eelnõus kasutatakse KarS § 157⁴ sõnastuses näiteks fraasi „seksuaalse sisuga teabetalletus“, karistusseadustikust leiab täna aga enim viiteid hoopis seksuaalse sisuga „teostele“. Oluline on tagada terminoloogiline järjepidevus.	
8.	KarS § 157³ muutmine – Ahistav jälitamise sanktsiooni maksimummäära tõstmine Prokuratuur toetab ülemmäära tõstmist kolmele aastale. Selline muudatus annab kohtule võimaluse mõista karistusi, mis on senisest oluliselt õiglasemas proportsioonis ahistava jälitamise ebaõigussisuga. Praktikas on arvukalt kaasuseid, milles ahistav jälitamine on kestnud näiteks 1-2 aastat või kauemgi. Sellistes olukordades on ebaõiglane karistada teo toimepanijat maksimaalselt 1-aastase vangistusega.	Arvestatud.
9.	KarS § 157⁴ lisamine – Seksuaalse sisuga andmete ebaseaduslik avaldamine Prokuratuur toetab sellesisulise käitumise karistatavaks muutmist. On vastuvaidlematu, et nii välismaine kui siseriiklik kogemus näitab, et taoline vägivallavorm on levinud, samas on seni puudunud riigil võimalus süüteomenetluse raames kannatanuid kaitsta. Prokuratuuri hinnangul on alust kaaluda sõna „teabetalletus“ asendamist sõnaga „teos“, tagamaks, et karistusseadustik oleks sõnakasutuselt järjepidev. Nimelt kasutatakse näiteks lapsedporno kontekstist justnimelt sõna „teos“ (vt ka KarS § 175, § 178, § 179 ja § 180).	Arvestatud, sõnastust muudetud.
10.	Lõpetuseks peab prokuratuur oluliseks märkida, et näeb eeltoodud probleemkohtade lahendamata jätmisel ebaselgete kriminaalasjade arvu kasvu, milles kas kriminaalmenetluse alustamata jätmise korral või hiljem lisandub arvukalt kaebemenetlusi, sest segaselt sõnastatud koosseisud võimaldavad väga erinevaid tõlgendusi ja tekitavad erinevaid ootusi. Prokuratuur toetab karistusseadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõud ning sellega õigusselguse parandamist ja efektiivsema karistusõigusliku reageerimise võimaldamist.	Teadmiseks võetud.
Tartu Ringkonnakohus		
1.	Ähvardamiskoosseisu – s.o karistusseadustiku (KarS) § 120 – laiendamine on põhjendatud. Siiski märgime järgmist. Praegu valitud n-ö loetelu-suund on küll positiivne õigusselguse aspektist, aga selline kasuistlik lähenemine võib jätta õiguskaitse edaspidigi lünklikuks. Nii nähakse eelnõuga ette karistus ka ähvardamise eest inimese kohta seksuaalse sisuga andmete ebaseadusliku	Teadmiseks võetud. Ühelt poolt saab nõustuda käsitlesega, et ähvardamise koosseisu peaks veelgi enam laiendama. Samas eeldaks vastava ähvardamise koosseisu alternatiivi loomine ka seda, et nende andmete päriselt

	avaldamisega. Eeldatavasti võib inimesele samavõrra rängalt mõjuda ka muud laadi andmete avaldamisega ähvardamine. Nt puutuvalt terviseandmetesse: on mõeldav, et A põeb mõnda ränka haigust (nt AIDS-i) ja B lubab selle fakti kellelgi kolmandale (üldsusele) teatavaks teha: lootusega, et teised hoiavad edaspidi A-st eemale, et A-le ei pakuta enam kindlustust, üürikorterit vms. Seetõttu võiks kaaluda suuremat sõnastuslikku abstraktsust. Näiteks räägitakse Saksmaa karistusseadustiku sundimis-koosseisus (§ 240) „tõsise negatiivse tagajärjega“ ähvardamisest (mit einem empfindlichen Übel). Tuleb mõelda, et selline sõnastus oleks määratletuspõhimõtte koha pealt eelnõuga välja pakutust n-ö kriitilisem, ent selliselt oleks võimalik vältida mõningaid ebaloogilisi karistatavuslünki. Samas võiks sellise täienduse lisada eelneva loetelu lõppu, nt „või muu raske tagajärjega ähvardamisega“. Konstruktsioon „või muu“ on karistusseadustikus väga levinud ja selliselt talitamine vähendaks määratletuspõhimõtte riivet: eelnevad konkreetsete punktid kohustaks seaduse kohaldajat rakendama seda seadust vaid siis, kui ähvarduses välja toodud tagajärg on eelnevat loetelu silmas pidades piisavalt tõsine. Kui seesugune lahendus sobiv ei tundu, võiks ehk eeskujuks olla KarS § 214 (väljapressimine), kus räägitakse samuti andmete avaldamisest, ent seda suurema abstraktsuse astmega, täpsemini „häbistavate“ andmete avaldamisest. Viimaks võiks aga mõelda ka hoopis sellele, kas mingite andmete avalikustamisega ähvardamine üldse kriminaalkaristust väärribki.	avaldamine oleks omakorda (ja eelduslikult ka raskemalt) karistatav. Sellised ulatuslikud muudatused vajaks oleks aga mõistlik sisse viia eraldi eelnõuga, kus ideed on laiemalt arutatud, eriti seetõttu, et keskseks küsimuseks on, mis andmete avalikustamist täpsemalt kriminaliseerida tuleks ja missuguse täpsusega tuleks koosseis seaduses määratleda.
2.	KarS §-ga 120 seoses tekib ka küsimus, kelle osas peaks ähvardus tehtud olema. Kas koosseisu täidab nt see, kui A ütleb B-le, et ta avaldab C seksivideo? See problemaatika seondub Riigikohtu lahendiga nr 1-19-9448/32, kus kõrgeim kohus analüüsis seda, kas ähvardamist kujutab endast juhtum, kus D ütles Häirekskuse töötaja E-le, et ta kavatseb tappa oma venna F. Riigikohus seda konkreetsel juhul eitas. Aga kas mingitel juhtudel selline kolmnurkähvardamine siiski kõne alla tulla võiks? Näiteks kui G ütleb väikelapse H emale I-le, et ta tapab H ära, võiks ju olla tegemist karistamist vääriva teoga. Nt Saksa seaduses (§ 241) on välja toodud, et ähvardus peab olema suunatud ähvarduse n-ö adressaadi või temale lähedase isiku vastu.	Arvestatud osaliselt, KarS § 120 täiendatud viisil, et (selgelt) karistatavaks muuta ka juhud, mil ähvardatakse kannatanu pereliiget või muud lähedast inimest tapmise, tervise kahjustamise või seksuaalse enesemääratlemise või vabadusevastase süüteo toimepanemisega.
3.	KarS § 121 välja pakutud pealkiri oleks väga „lohisev“. Kas ei võiks kõne alla tulla „Kehaline ja/või vaimne väärkohtlemine“?	Arvestatud, pealkirja muudetud (Füüsilise ja vaimse tervise kahjustamine).
4.	KarS § 121 lg 1 sanktsioonimäära tõstmine on põhjendatud.	Arvestatud.

5.	KarS § 124¹ kehtestamine tekitab mitmeid küsimusi. Esiteks on see väga kasuistlik regulatsioon. Ilmselt on peale hooldussuhte veel muidki olukordi, kus ühel inimesel on n-ö võim teise inimese üle – aga neis olukordades toime pandud teod kõnealuse normi alla ei langeks. Teiseks saab mitmed näidetena välja toodud teod subsumeerida juba olemasolevate normide alla. Kommenteerime vaid paari üksikut näidet. Asendusperes sundis vanem lapsi karistusena seisma 12 tundi või kauemgi ühe koha peal: selline pikk seismine tekitab valu või isegi tervisekahjustuse ehk tegemist oli KarS § 121 pärase teoga; teiseks oli tegu alusetu vabaduse võtmisega KarS § 136 mõttes, sest vanem sundis last läbi viimase jaoks tõsise (kasvõi konkludentse) ähvarduse (nt oleks last oodanud vastasel juhul löömine, karjumine vms) kindlas asukohas viibima. Alusetu ravimite andmise juhtumid kujutavad endast tervisekahjustuse tekitamist: ravim mõjutab keha toimimist ehk toob kaasa patoloogilise seisundi. Kolmandaks oleks määratluspõhimõtte seisukohast väga problemaatiline karistuse ettenägemine „inimväärikust alandava kohtlemise eest“. See oleks üdini abstraktne säte. Sedavõrd abstraktsed normid sobivad põhiseadusse, aga mitte (piisavat) konkreetsest eeldavasse karistusseadustikku.	Arvestatud. Loodav säte toob võrreldes kehtivas KarS-is sisalduvate sätetega (eelkõige KarS § 171) kirjeldatud väärkohtlemise juhtudel karistatavusmomendi ettepoole. See nähtub ka paragrahvi võrdlemisi madalas karistusmääras, milleks on eelnõu kohaselt rahaline karistus või kuni üheaastane vangistus. Samuti on koosseisualternatiivide realiseerimine võimalik üksnes juhul, kui tegu on toime pandud teadvalt ja korduvalt. Erinevalt KarS §-st 171 ei ole koosseisu realiseerimiseks vaja tuvastada ohtu hooldatava või eestkostetava elule või tervisele, vaid piisab ainuüksi asjaolust, et subjekti on väärkoheldud. Siiski on selguse huvides paragrahvi lisatud ka subsidiaarsusklausel, mille kohaselt tuleb sätte kohaldamine kõne alla üksnes juhul, kui KarS § 171 kohaldamine on eelnevalt välistatud. Kui hooldamise kohustuse rikkumine toob kaasa tervisekahjustuse või surma või tuvastatakse, et toimepanija eesmärgiks oli hooldusalusele tervisekahjustuse või surma põhjustamine, tuleb ta vastutusele võtta nende karistusseadustiku sätete alusel, mis näevad ette karistuse selliste tagajärgede põhjustamise või põhjustamise katse eest.
6.	KarS § 157⁴ jääb mõneti ebaselgeks. Normi sõnastus on selline: „Teise isiku nõusolekuta temast seksuaalse iseloomuga pildi, video või muu teabetalletuse edastamise või avaldamise, samuti sellise pildi, video või muu teabetalletuse muutmise, töötlemise või tootmise ja	Valitud sõnastuse eesmärgiks on selgelt esile tõsta nn <i>deepfake</i> elementi, st et karistatav on mh

	seejärel edastamise või avaldamise eest.“ Mõistmatuks jääb, miks on tarvis osa „samuti sellise pildi, video või muu teabetalletuse muutmise, töötlemise või tootmise ja seejärel edastamise või avaldamise eest“. Teabetalletuse edastamine või avaldamine on ju normi alguse kohaselt niikuinii karistatav – seda sõltumata sellest, mis selle teabetalletusega eelnevalt tehtud oli (näiteks kas seda oli muudetud või töödeldud või mitte). Siiski tuleb tunnustada otsustust mitte kriminaliseerida pelka sellise teabetalletuse valmistamist või isegi valdamist, vaid alles edastamist või avaldamist: selliselt talitamine on karistusõiguse ultima ratio-printsiibist tulenevalt põhjendatud.	teoste ise genereerimine või (seksuaalseks) töötlemine.
Eestimaa Loomakaitse Liit		
1.	Kohaliku omavalitsuse eeskirja rikkumisele tuginev loomapidamise keeld tekitab põhiseaduspärasuse ja õigusselguse probleeme ning viib piirkonniti erineva karistatavuseni. Kavandatav norm praegusel kujul on põhiseadusega vastuolus. Kuivõrd kavandatav säte võimaldab kohaldada lisakaristust igasuguse loomade pidamisega seotud nõuete rikkumise eest, siis laieneb antud norm ka kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse alusel kehtestatud kasside ja koerte pidamise eeskirjade rikkumisele. Kohaliku omavalitsuse volikogu kehtestatud koerte ja kasside pidamise eeskirjad reguleerivad loomade pidamise nõudeid suhetes avaliku korra ja inimeste õigustega ning piiravad isikute tegevust koerte või kasside pidamisel. Praktikas on eeskirjad oma sisult probleemsed – need kordavad seaduste norme, sh nii laiendavad kui kitsendavad neid ning kehtestavad nõudeid, milleks volitust pole antud. Ka on need omavalitsuste lõikes erineva sisu ja ulatusega. Õiguskantsler on korduvalt eeskirjade vastavust seadustele ja põhiseadusele kontrollinud ja tuvastanud hulganisti rikkumisi. kehtestada täpse, selge ja piirangu intensiivsusega vastavuses oleva volitusnormi alusel määrusega. Seejuures peab seadusandja kõik põhiõiguste seisukohalt olulised küsimused otsustama ise ega tohi nende sätestamist delegeerida kohalikule omavalitsusele. Reeglina tähendab see, et määruseandja võib seadusega kehtestatud põhiõiguste ja -vabaduste piiranguid üksnes täpsustada, mitte aga kehtestada seaduses sätestatuga võrreldes täiendavaid piiranguid. Põhiseaduse mõttest ja sättest tuleneb, et vähem intensiivseid põhiõiguste piiranguid võib kehtestada täpse,	Eelnõuga on silmas peetud looma pidamise kohta kehtestatud nõudeid laiemalt kui KOV-ide kehtestatud loomapidamise eeskirjad. Selgitame, et loomapidamise keelu kohaldamine tuleb sätte sõnastuse kohaselt kõne alla raskekoeliste rikkumiste korral (ning latti on kooskõlastusringi järgselt veelgi kõrgemale tõstetud). Selliste rikkumiste aluseks on kõige elementaarsemate loomapidamise nõuete (eelkõige looma hoidmine kinnisel territooriumil või looma kontrollimine avalikus kohas) rikkumine. Sellised rikkumised on taandatavad ka seaduse tasandile ja konkreetsed kohustused võivad tuleneda näiteks veterinaarseadusest või avaliku korra üldreegleid sätestavast korrakaitseadusest.

	selge ja piirangu intensiivsusega vastavuses oleva volitusnormi alusel määrusega. Seejuures peab seadusandja kõik põhiõiguste seisukohalt olulised küsimused otsustama ise ega tohi nende sätestamist delegeerida kohalikule omavalitsusele. Reeglina tähendab see, et määruseandja võib seadusega kehtestatud põhiõiguste ja -vabaduste piiranguid üksnes täpsustada, mitte aga kehtestada seaduses sätestatuga võrreldes täiendavaid piiranguid. Kui iga omavalitsus saab ise otsustada, millised kohustused koerte ja kasside pidamise eeskirjaga kehtestatakse, võib eelnõu kaasa tuua olukorra, kus Eesti eri paigus on loomapidamise keelu kohaldamise aluseks erinevad teod. See ei ole kooskõlas õigusselguse, võrdse kohtlemise ega karistusõiguse määratletuse põhimõttega. ELL hinnangul peab KarS § 52² jääma eeskätt loomade heaolu kaitseks mõeldud lisakaristuseks, mida kohaldatakse olukorras, kus isik on looma suhtes toime pannud lubamatu teo või muul viisil näidanud, et tema edasine õigus loomi pidada ohustab looma elu, tervist või heaolu. Avaliku korra või kohaliku omavalitsuse eeskirjade rikkumise sidumine loomapidamise keeluga ei ole praegusel kujul piisavalt põhjendatud ega põhiseaduspärane.	
2.	Teiseks on eelnõu sõnastus liiga lai ka seetõttu, et loomapidamise keelu kohaldamise aluseks võib olla mitte ainult kahju tekitamine, vaid ka pelgalt ohu põhjustamine inimese elule, tervisele või varale. ELL hinnangul ei tohi ohu põhjustamine iseseisvalt olla loomapidamise keelu kohaldamise alus. Loomapidamine on oma olemuselt seotud teatud tavapärase riskiga: loom võib liikuda ettearvamatult, ehmuda, pääseda hetkeks omaniku kontrolli alt välja või põhjustada olukorra, mida saab tagantjärele käsitada riskina. Kui selline tavapärane või abstraktne risk on piisav loomapidamise keelu kohaldamiseks, muutub lisakaristuse kohaldamisala ebaproportsionaalselt laiaks.	Arvestatud, eelnõu täiendatud selliselt, et viidatud oht peab olema oluline või korduv. Samas märgime, et ohu tekitamise alternatiivide välistamine looks olukorra, kus karistusõiguslik reaktsioon ei oleks võimalik isegi juhul, mil loom on korduvalt ohtlikult käitunud ning tuleks ootama jääda juhtumit, mil kahju päriselt tekkinud on. Selline lähenemine ei ole aga põhjendatud.
3.	<u>Kolmandaks</u> ei tohi loomapidamise keelu kohaldamise aluseks olla igasugune tervisekahjustus või varaline kahju. Eelnõu sõnastus võib hõlmata ka väheolulisi juhtumeid, näiteks olukorda, kus koer pääseb aiast välja, jookseb inimesele otsa ja inimene komistab või saab väikese kriimustuse, või kus loom kahjustab vähesel määral vara (kriimustab nt sõidukit). Sellistel juhtudel ei pruugi loomapidamise keeld olla PS § 11 tähenduses	Tegemist on lisakaristusega, mille kohaldamine on menetleja igakordne kaalutusotsus ja mis peab seega olema sobiv, vajalik ja mõõdukas. Karistust on võimalik kohtus vaidlustada.

	proportsionaalne, kui puuduvad asjaolud, mis näitaksid loomapidaja püsivat ohtlikkust või sobimatust loomi pidada. Kui eelnõu edasises menetluses peetakse vajalikuks jätta KarS § 52² kohaldamisalasse ka inimese tervise või vara kahjustamise juhtumid ning tänane eeskirjade regulatsioon, tuleb need nõuded kehtestada seaduse tasandil ning siduda kahju ja tervisekahjustus seejuures selgete raskuse lävenditega. Tervisekahjustuse puhul peaks loomapidamise keelu kohaldamine olema seotud vähemalt raske tervisekahjustuse või korduva ja süstemaatilise rikkumisega. Varalise kahju puhul peaks aluseks olema vähemalt oluline varaline kahju. Samuti tuleb välistada loomapidamise keelu kohaldamine üksnes pelgalt ohu põhjustamise tõttu.	Arvestades, et tegemist on (võrdlemisi lühikese) tähtajalise keeluga, mille kohaldamist peab menetleja igakordselt põhjendama, ei oleks proportsionaalne ka lähenemine, mil lisakaristust on võimalik kohaldada üksnes raske tervisekahjustuse korral (KarS § 118 lävend on väga kõrge!) või olulise kahju korral (nt võiks sellisel juhul normi reguleerimisalast välja jääda juhud, mil loom tapab mõne teise (lemmik)looma, kelle materiaalne väärtus on võrdlemisi madal.
4.	Neljandaks toetab ELL seda, et loomapidamiskeeldu saaks kohaldada ka kohtuväline menetleja, kuivõrd see võib väärteto- ja kriminaalasjades muuta loomade kaitseks vajaliku meetme tõhusamaks. Samas on eelnõu praegusel kujul probleemne, sest loomapidamise keelu kohaldamise alused on väga laiad ja õiguslikult ebamäärased: keeld on kohaldatav ka pelgalt ohu põhjustamise, mistahes tervisekahjustuse või mistahes varalise kahju korral. Sellise sisuga norm eeldab menetlejalt keerulist proportsionaalsuse hindamist ning loob põhjendamatut ja meelevaldset kohaldamise riski. ELL hinnangul on sellise ulatusega pädevuse andmine Põllumajandus- ja Toiduametile (PTA) ja kohaliku omavalitsuse ametnikele probleemne, arvestades nende senist olematut süüteomenetluse kogemust ja praktikat, erinevalt politsei ja Keskkonnaameti menetluskogemusest ja oskustest. Kohaliku omavalitsuse puhul on probleem veelgi põhimõttelisem, kuivõrd loomapidamise keelu kohaldamine kohaliku koorte ja kasside pidamise eeskirja rikkumise alusel tugineks põhiseadusevastasele normistikule ning igas omavalitsuses viimase suva järgi kehtestatud nõuetele. Seetõttu ei tohiks KOV ametnikul olla õigust sellise eeskirja rikkumise alusel loomapidamiskeeldu kohaldada ning kui eeskirja rikkumise osa jääb lisakaristusega kaetuks, siis see õigus peaks sel juhul andma vaid kohtule. Põllumajandus- ja Toiduameti puhul on lisakaristuse rakendamise õigus iseenesest kaalutav ent juhul, kui tehakse ka kindlaks, kas ja milline on ameti tegelik võimekus ja oskused ning milliste meetmetega ning millal see muutub, võttes arvesse PTA süüteomenetluspraktika puudumist. Kuivõrd PTA ei algata praktikas loomakaitseaduse rikkumiste puhul üldse väärtetoimetlusi või teeb seda äärmiselt harva, ei lahenda pelgalt lisakaristuse kohaldamise õiguse andmine	Osaliselt vastatud eelnevate punktide all. Muudatustega võib kaasneda vajadus ka väärtetoimetlusalasteks koolitusteks ja juhendmaterjalide väljatöötamiseks. Kuigi loomade ombudsmani vmt institutsiooni loomine võiks probleemi lahendamisele kaasa aidata, on viidatud probleemi juurpõhjusteks pigem kas puudulikud menetlusalased teadmised ja/või ressursinappus.

	ka seotud põhimõttelist probleemi. ELL palub lahendada ka selle praktilise rakendamise küsimuse, sh kuidas tagatakse, et loomakaitsenõuete rikkumiste korral viiakse läbi vääртеomenetlus ning loomapidamiskeelu kohaldamist tegelikult kaalutakse. ELL juhib siinkohal tähelepanu, et ametnike tegevusetuse tõttu on aga eriti vajalik tagada loomakaitseorganisatsioonide või loomade ombudsmani institutsiooni loomise kaudu ja menetlusseaduste muutmise kaudu tegelik juurdepääs õigusemõistmisele loomade väärkohtlemise asjades.	
5.	ELL juhib tähelepanu, et kehtiva VTMS § 83 kohaselt arutab vääртеoasja maakohtunik, kui vääртеoasja arutades on vaja otsustada loomapidamise keelamine. Eelnõust ei nähtu, et VTMS § 83 muudetak, mistõttu tekib eelnõu ja kehtiva vääртеomenetluse regulatsiooni vahel ka normitehniline vastuolu. Ühtlasi vajab muutmist ka LoKS § 65, mis käsitleb loomapidamise keelu kohtuotsuse esitamist loomade registrisse. Kui keeldu saab rakendada kohtuväline menetleja, siis tuleb olemuslikult muuta ka antud seotud säte, sh korrigeerida nimetatud sätte sõnastust, et see kohalduks ka lemmikloomadele (vt järgmine lõik).	Arvestatud osaliselt, muudetud VTMS-i. Loomaregistri osas vt järgmine kommentaar.
6.	<u>Viiendaks</u> ei ole eelnõus piisavalt käsitletud loomapidamise keelu tegelikku kontrollitavust. Hetkel reguleerib LoKS § 65 üksnes põllumajandusloomade pidamise keelu kandmist registrisse. Efektiivse järelevalve tagamiseks on vajalik sarnane mehhanism ka lemmikloomade puhul. Kui lemmiklooma pidamise keelu olemasolu ei ole võimalik kontrollida looma võõrandamisel, registreerimisel, varjupaigast loovutamisel või järelevalvemenetluses, võib keeld jääda sisuliselt deklaratiivseks. Seetõttu tuleb koos KarS § 52² muutmisega ette näha ka lemmikloomade pidamise keelu registripõhine kontrollitavus sarnaselt põllumajandusloomade puhul kehtivale lahendusele. ELL hinnangul on mõistlik muuta LoKS § 65 sisu ning laiendada see kõigile loomadele ja asendada „põllumajandusloomade registri“ termin „loomade registri“ terminiga, võttes arvesse, et põllumajandusloomade register nimetatakse eelnõu nr 918 SE alusel ümber loomade registriks.	Põllumajandusloomade registri vastutav töötaja on Regionaal- ja Põllumajandusministeerium ning registri funktsioonide laiendamine on REM-i pädevuses. Lisakaristuste (loomapidamise keelu) olemasolu on võimalik kontrollida ka karistusregistri päringu teel.
7.	Samuti teeb ELL ettepaneku pikendada loomapidamise keelu tähtaegu selliselt, et vääртеo korral oleks keelu ülempiir kuni viis aastat ning kuriteo korral kuni viisteist aastat. Korduva väärkohtlemise korral peab olema võimalik rakendada eluaegset loomapidamiskeeldu. Karistuste karmistamine on üks võimalik ja vajalik meede, mis aitab koosmõjus tõhusa järelevalve ja selge	Arvestatud osaliselt ning eelnõu muudetud selliselt, et loomapidamise keeldu oleks võimalik määrata kuriteo eest kuni kümneks aastaks. Selline lähenemine on kooskõlas eelnõus

	regulatsiooniga vähendada loomade väärkohtlemist, ennetada veelgi tõsisemaid kuritegusid ning tugevdada ühiskonna turvalisust.	esitatud tegutsemiskeelu muudatustega.
8.	<u>Kuuendaks jääb ELL jätkuvalt varasemalt esitatud seisukohtade juurde, et lisaks loomapidamiskeelu regulatsiooni muutmisele tuleb terviklikult üle vaadata ka KarS § 264 sanktsioonimäär, koosseisu paiknemine ja sõnastus ning loomade väärkohtlemisega seotud menetlusõiguslikud tagatised.</u> ELL hinnangul ei ole kehtiv kuriteo sanktsioonimäär proportsioonis looma julma kohtlemise tegude tegeliku ohtlikkusega ning KarS §-is 264 sätestatud süüteo eest peaks proportsionaalne karistumäär olema kuni viis aastat vangistust, minimaalselt kuni kolm aastat vangistust. Samuti tuleks looma julm kohtlemine muuta karistatavaks ka ettevaatamatusest, arvestades, et praktikas jäävad karistuseta juhtumid, kus looma pikemaajalist söögi, joogi, ravi või muu vajaliku hooleta jätmist käsitatakse ettevaatamatu teona. Korduva looma väärkohtlemise korral peab karistusõiguslik hukkamõist olema tavapärasest rangem, kuivõrd korduvus ehk retsidiiv näitab isiku püsivat kalduvust sama laadi rikkumiste toimepanemiseks ning iga uus looma väärkohtlemine kätkeb esimesega võrreldes suuremat ebaõigust. PTA ja ELL praktika kinnitab, et sageli väärkohtleb rikkuja loomi korduvalt ka pärast seda, kui loomad on temalt ära võetud; karistamatuse tagajärjel võtab isik uued loomad ning väärkohtlemine jätkub. Lisaks tuleb õigusselguse huvides täpsustada KarS § 264 lg 1 p-s 3 kasutatud „julmal viisil“ kohtlemise mõistet ning sätestada sõnaselgelt, et koosseisu täidab ka looma suhtes lubamatu teo toimepanemine piinaval viisil. Kuigi Riigikohus on asjas nr 3-23-6360 tõlgendanud KarS § 264 koosseisu kuuluvana ka piinavad teod, ei ole see toonud kaasa piisavat praktika muutumist. Arvestades, et looma julm kohtlemine on reguleeritud kui avaliku korra vastane süütegu, kuid kaitstav õigushüve ei tohiks olla sel juhul üksnes avalik kord ja sotsiaalsed väärtused, vaid ka loom ise (sh tema elu ja tervis), peab ELL hinnangul kaaluma KarS'i eraldi, nt eluslooduse/loomade vastaste süütegude peatüki loomist.	Arvestatud osaliselt, karistuse ülemmäär tõstetud kolmele aastale. Samuti täiendatud KarS §-i 264 klausliga “piinaval viisil”.
9.	<u>Seitsmendaks rõhutab ELL rõhutab, et looma julma kohtlemise sanktsioonimäärade muutmine ning looma elu ja tervise kui kaitstava õigushüve esikohale seadmine suurendaksid õiguskaitse usaldusväarsust, ühiskondlikku turvatunnet ja Eesti riigi mainet. Samal ajal tuleb tagada ka</u>	Kuigi loomade ombudsmani vmt institutsiooni loomine võiks probleemi lahendamisele kaasa aidata, on viidatud probleemi juurpõhjusteks pigem kas

	tegelik juurdepääs õigusemõistmisele loomade väärkohtlemise asjades. ELL jääb seisukohale, et looma kui tegeliku kannatanu kaitseõiguse teostamine tuleb tagada nii kriminaalmenetluses kui ka väärteomenetluses, andes selleks menetluslikud õigused loomakaitseorganisatsioonile, määratud loomakaitseadvokaadile või muule seaduses nimetatud isikule. Samuti tuleb tagada kaebeõigus halduskohtumenetluses PTA järelevalve tegevuse või tegevusetuse vaidlustamiseks. Menetlusseadustike praegune regulatsioon sellist õiguskaitset ei taga: halduskohtumenetluses saab isik üldjuhul pöörduda kohtusse üksnes oma õiguste kaitseks, väärteomenetluses on kaebeõigus piiratud menetlusosalise või isikuga, kelle õigusi on menetlustoiminguga piiratud, ning kriminaalmenetluses on kannatanu isik, kelle õigushüve on kuriteoga vahetult kahjustatud. Loom ei saa ise oma õigusi maksma panna ning juhtudel, kus väärkohtlejaks on looma omanik või ohvriks on omanikuta loom, puudub praktikas isik, kes saaks menetluse algatamata jätmist või lõpetamist tõhusalt vaidlustada. Kuna HKMS, VTMS ja KrMS süsteemne muutmine ning kohtukorraldusega seotud õigusloome kuuluvad Vabariigi Valitsuse seaduse § 59 lg 1 kohaselt Justiits- ja Digiministeeriumi valitsemisalasse, palub ELL käsitleda ka neid varasemalt esitatud ettepanekuid käesoleva eelnõu menetluses või sellega seotud jätkutegevustes.	puudulikud menetlusalased teadmised ja/või ressursinappus.
10.	Kaheksandaks jääb ELL jätkuvalt varasemalt esitatud ettepaneku juurde laiendada korrakaitseaduses sätestatud avaliku koha mõiste sõnaselgelt ka internetikeskkonnale, sh sotsiaalmeedia platvormidele. KarS § 264 järgi on looma julma kohtlemisena käsitatav muu hulgas looma suhtes lubamatu teo toimepanemine avalikus kohas. Loomakaitseaduse § 4 kohaselt on looma suhtes lubamatu tegu igasugune loomale valu või kannatusi põhjustav tegu, mida seadus erandina ei luba. Praktikas on aga kujunenud probleemiks olukorrad, kus loomade väärkohtlemist filmitakse ja eksponeeritakse internetis, näiteks TikTokis, Facebookis, Snapchatis või muudel sotsiaalmeedia platvormidel, kuid uurimisasutused ei käsita sellist keskkonda avaliku kohana KarS § 264 tähenduses ega algata kriminaalmenetlust. ELL hinnangul ei ole põhjendatud olukord, kus looma peksmine tänaval on käsitatav avalikus kohas toime pandud looma julma kohtlemisena, kuid sama teo teadlik eksponeerimine internetis määratlemata isikute ringile jääb avaliku koha mõiste alt välja.	Käesoleva eelnõuga täiendatakse KarS §-i 58 punktiga 14, mille kohaselt loetakse edaspidiselt süüteo toimepanemise või toime pandud süüteo eksponeerimine raskendavaks asjaoluks.

	ELL praktika näitab, et loomade vastase vägivalda eksponeerimine internetis ja sotsiaalmeedias on kasvav probleem. Internetikeskkonnas võib väärkohtlemise avalik mõju olla füüsilisest avalikust kohast isegi ulatuslikum, kuivõrd vägivaldne sisu võib jõuda kiiresti suure määratlemata isikute ringini, normaliseerida loomadevastast vägivalda ning riivata avalikku turvatunnet ja ühiskonna õiglustunnet. Seetõttu tuleb KorS § 54 avaliku koha mõistet täpsustada selliselt, et see hõlmaks ka internetikeskkonda või muud elektroonilist keskkonda, mis on määratlemata isikute ringile kättesaadav. Selline muudatus tagaks, et loomade väärkohtlemise avalik eksponeerimine internetis oleks karistusõiguslikult käsitatav samaväärselt füüsilises avalikus ruumis toime pandud või avalikkusele nähtavaks tehtud teoga.	
11.	Üheksandaks jääb ELL varasemalt esitatud ettepaneku juurde kehtestada üldine kohustus teavitada abivajavast või hädaohus olevast loomast. ELL-i praktikas on ilmnenu, et muu hulgas tervishoiu- ja sotsiaalvaldkonnas võib isikutele tööülesannete täitmise käigus saada teatavaks teave abivajavast või ohus olevast loomast, kuid kehtiv õigus ei sätesta selget üldist teavitamiskohustust ega anna alati piisavat alust sellise teabe edastamiseks pädevatele asutustele või loomakaitseorganisatsioonidele. Eriti probleemne on olukord tervishoiutöötajate puhul, kellel võib patsiendisaladuse hoidmise kohustuse tõttu jääda teavitamata olukordadest, kus patsiendi ütlustest või ravisuhte käigus teatavaks saanud asjaoludest nähtub, et loom on väärkoheldud, abita või hädaohus. Kehtivas õiguses on seadusandja teatud juhtudel näinud ette selge teavitamiskohustuse, näiteks abivajava lapse, sotsiaalhoolekannet vajava isiku või teatud nakkushaigustega seotud ohu korral, kuid abivajavast loomast teavitamist samaväärselt reguleeritud ei ole. ELL hinnangul tuleb loomakaitseseaduses sätestada üldine kohustus teavitada abivajavast või hädaohus olevast loomast ning defineerida need mõisted sarnaselt lastekaitseseaduses sätestatud abivajava ja hädaohus oleva lapse regulatsiooniga. Samuti tuleb selgelt sätestada, millistel juhtudel ja ulatuses on teavitamine lubatud või kohustuslik ka juhul, kui teave on saadud ameti- või kutsesaladusega kaitstud suhtes.	Arvestades, et pakutud ettepanek eeldab abivajava ja hädaohus looma mõistet defineerimist, tuleks küsimus põhjalikumalt lahendada eraldi eelnõuga. Loomapidamise nõuete reguleerimine kuulub Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi pädevusvaldkonda.
12.	Kümnenendaks jääb ELL varasemalt esitatud ettepaneku juurde reguleerida piiratud teovõimega täisealiste isikute loomapidamise lubatavust. ELL-i praktikas on korduvalt ilmnenu juhtumeid, kus täisealised piiratud	Loomapidamise nõuete reguleerimine kuulub Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi pädevusvaldkonda ning tuleks

teovõimega isikud peavad loomi, kuigi nad ei pruugi olla võimelised mõistma loomapidamisega kaasnevaid kohustusi ega tagama loomale vajalikku toitu, joogivett, ravi, sotsialiseerimist, liikumisvõimalust ja muid heaoluks vajalikke tingimusi. Probleem on eriti terav juhtudel, kus isikule on küll seatud eestkoste, kuid talle on jäetud piiratud ulatuses tehingute tegemise õigus ning ta omandab looma tasu eest või tasuta, ilma et oleks hinnatud tema tegelikku võimet looma pidada. Sellistes olukordades võib loom jääda sisuliselt abita, samas kui eestkostja või kohalik omavalitsus ei pruugi looma heaolu tagamiseks vajalikult sekkuda. ELL hinnangul tuleb loomakaitseseadust täiendada selliselt, et piiratud teovõimega täisealine isik võib looma pidada üksnes juhul, kui ta saab piisavalt aru looma pidamisega kaasnevatest kohustustest, tagajärgedest ja vastutusest ning tal on looma pidamiseks vajalikud teadmised ja võimalused. Kui isikule on määratud eestkostja, peaks eeldus olema, et isik ei saa aru loomapidamisega kaasnevatest kohustustest, välja arvatud juhul, kui eestkostemäärusest või eksperdihinnangust tuleneb teisiti. Samuti tuleb kaaluda LoKS § 33 täiendamist selliselt, et looma müük või muul viisil tasu eest või tasuta üleandmine piiratud teovõimega täisealisele isikule oleks lubatud üksnes seaduses sätestatud tingimustel või oleks üldjuhul välistatud.	tervikuna eelnõuga. lahendada eraldi
--	--